

нярэдка выдзёўбаюцца з аднаго кавалка дрэва). У нар. выканальніцкай практыцы зафіксавана тры строі Б.: найбольш распаўсюджаны «гітарны» (струны настрайваюцца па гуках мажорнага трохгучча); менш пашыраны «мінорны» (у аснове яго гукі мінорнага трохгучча); «балалаечны», у якога дзве ніжнія струны строяцца ва унісон, а верхняя — квартай вышэй за іх (на інструменце такога строю іграюць толькі добрыя балалаечнікі). Агульная вышыня строю Б. варыянтная. Гучанне яе звонкае, серабрыстае (асабліва пры выкарыстанні металічных струн), але камернае. Б. — інструмент аматырскі, на якім іграюць як «для сябе», сола, так і з іншымі хардафонамі — мандалінай, гітарай, скрыпкай, цымбаламі, ствараючы т.зв. струнную музыку. Рэпертуар балалаечнікаў уключае пераважна танцавальныя і песенныя найгрышы позняга гісторыкастылявога пласта, частушкі. У залежнасці ад строю інструмента, індывідуальнасці выканаўцы, асаблівасцей мясцовай музычнай традыцыі найгрышы выконваюцца ў розных стылях: бурдонна-паліфанічным (пры балалаечным строі), змешаным, што сінтэзуе рысы гамафонна-гарманічнага і бурдонна-паліфанічнага стыляў (пры гітарным строі) і гамафонна-гарманічным (пры суправаджэнні частушак і ў ансамблях). Выканальніцкі стыль нар. балалаечнікаў, паводле Б.Асаф'ева, вызначаецца як «стыль нечаканасцей», які выяўляецца ў вынаходлівай акцэнтацыі і звязанай з ёй пастаянай пераметрызацыяй. Б. была запазычана беларусамі ў рускіх у 2-й палавіне 18 ст.; яе пашырэнне на Беларусі ў 2-й палавіне 20 ст. мела разгруппаваны характар.

Літ.: Назіна И.Д. Белорусские народные музыкальные инструменты: Струнные. Мн., 1982.

І.Дз. Назіна.

БАЛАМУЦЕНЬ, міфічная істота; вадзяны чалавек. Ва ўяўленнях маляваўся надзвычай непрыгожым: галава яго нагадвала збан, твар такі азызлы, што амаль не відаць вачэй, скура гусіная, кароценькія, тоненькія і крывенькія ножкі, вялізны жывот. Б. — халасцяк, але вельмі любіць жанчын. Калі падыходзіць пара каханя, ён набліжаецца да тых месцаў, дзе жанчыны купаюцца ці палашчуць бялізну. Б. жартуе з імі, скідае з кладак, муціць ваду і вы-

глядвае сярод іх сабе жанчыну. Б. заганяе яе бялізну да другога берага і, зачэпіўшы яе за карчы, чакае. Пры набліжэнні жанчыны ён паўстае перад ёю ва ўсёй сваёй прыгажосці і напускае на абранніцу нейкія чары, і тая паслухмяна ідзе за ім. Б. ніколі не бярэ жанчын назаўсёды, ён адпускае іх дадому, і яны набываюць здольнасць не тануць нават тады, калі б гэтага захачелі. Персанаж згадваецца ў Вілейскім раёне.

Літ.: Беларускія народныя прыкметы і павер'і. Кн. 3. Зямная дарога ў вырай. Мн., 1999. С. 462.

У.А. Васілевіч.

БАЛОТНІК, міфічная істота; найбольш пачварная з усіх нячысцікаў, якія жывуць у балоце. Уяўляўся страшэнным таўстуном, без вачэй, увесць у вялікім слоі гразі, да якой наліпала ў беспарадку багавінне, мохавыя валокны, смаўжы, жукі і інш. вадзяная жамыра. Б. не здольны да пяшчоты і ласкі. Панурыя, няўклудныя, нерухомыя, яны жывуць у непасрэднай блізкасці разам са сваімі братамі *Багнікам* і *Аржавенем*, а таксама *Лознікам*, дапамагаюць адзін аднаму пераследаваць ахвяру — чалавека ці свойскую жывёлу. Прыгожымі вобразамі і гукамі яны заманваюць ахвяру, якую пад зваблівай раслінаю чакае дрыгва. Калі ахвяра, блытаючыся ў каранях і ствалах лязняку, пачынае тануць, нячысцік хапае яе за ногі і паволі, але ўчэпіста цягне да сябе. Паверхня багны сыходзіцца, не пакідаючы слядоў пагібелі. Усе разнавіднасці нячысцікаў, што жывуць у балоце, не баяцца грамавых стрэл, якія трацяць смяротную сілу ад судакранання з паверхняю багны. Найвялікшая небяспека для Б. — асушэнне балота каналамі. Калі сыходзіць вада, нячысцік гіне, не ў стане выбрацца, і жылло робіцца яму магілаю. Рэшткі Б. зліваюцца з зямлёю і служаць угнаеннем — на аднаго нячысціка робіцца меней, бо ўсе яны вечна самотныя кавалеры. Б. цешыцца раслінным і жывёльным жыццём на паверхні свайго жылга. Раніцаю і ўвечары ён крычыць на розныя галасы: раве як птушка бугай, кракае па-качынаму, булькоча нібы цецярुक, каб завабіць паляўнічага ці драпежніка. Калі прырода расквечвае паверхню жылга Б. кветкамі, ягаднікамі, грыбамі, нячысцік употай вырошчвае між імі багун, які чадам задурманьвае чалавеку галаву. Б.

прабівае там і тут балотныя акенцы, акружаючы іх здрадніцкай расліннасцю, падганяючы туды рыбу. Гэтыя сатанінскія пасткі згубілі не аднаго чалавека. Надта злуге Б. чалавечая выдумка хадзіць па багне на балотных лыжах: паверхня трасецца, а чалавек рухаецца і не тоне. Яшчэ больш злугеца Б. у спякотнае лета, калі чалавек праводзіць па балоце нават каня з возам. Баіцца Б. вымерзнуць ад зімовых маразоў. З яго бярогі час ад часу падмаецца цёплае дыханне, утвараючы балотную палонку.

Літ.: Никиторовский Н.Я. Нечистики, свод простонародных в Витебской Белоруссии сказаний о нечистой силе. Витебск, 1995. С. 61–62.

У. А. Васілевіч.

БАЛЬША́НКИ, вясельны чын; абавязковыя асобы, без якіх, паводле нар. уяўленняў, нельга спраўляць *Вяселле*. Лакальныя назвы «баяркі», «шаферкі», «сняданкі», «дружны», «паднявесніцы», «падружкі», «дружкі» і інш. Колькасць Б. залежала ад мясцовых традыцый. Уваходзілі ў склад світы *маладой*. Гурт складалі незамужнія дзяўчаты-сваячкі, сёстры, бліжэйшыя сяброўкі. Запрашаліся ў дом засватанай пасля *Запоін*. Б. апыкалі нявесту на працягу ўсяго вясельнага абраду; дапамагалі ў падрыхтоўцы пасагу, прыбіралі ў хаце маладой, спявалі *вясельныя песні*, ствараючы адпаведны настрой. Удзельнічалі ў вясельных абрадах: хадзілі з маладой па хатах, запрашаючы на *Каравай* і на *Вяселле*: «Марыська запрашае на сватоўскі пірог!»; вілі вянок, рыхтавалі падвянечны ўбор на дзявочым вечары, суправаджалі маладую ў царкву, выкрадалі яе ў дружыны маладога перад ад'ездам з бацькоўскага дому. Адна з Б. выбіралася старшай (першай, галоўнай). Падчас вяселля яна была бліжэйшай памочніцай нявесты, падказваючы, як паводзіць сябе ў розных абрадавых сітуацыях. Старшая Б. вылучалася большым па памерах вянкам на галаве, кветкай на грудзях з левага боку; на працягу вяселля яна трымала за пазухай невялікі бохан хлеба з выявай крыжа. Выконвала абрадавыя функцыі: распявала касу маладой на пасадзе, трымала вянец над яе галавой у царкве; таргавалася з жаніхом, «прадавала» яму маладую і месца каля яе за сталом, прымала ад яго чаравікі для нявесты, прышывала кветку на шапку маладога, атрымаўшы

пры гэтым благаслаўленне бацькі нявесты: «Ці ёсць тут айцец і маці славіці кветку прышыці!» – благаславі!»). Пасля гэтага старшая прышывала да шапкі кветку з най-стужкі, надзявала шапку муму і патрабавала ад дружка жанішы за працу. У адпаведнасці з вымі традыцыямі дзяўчына маг. старшай Б. два (радзей – тры) разоў.

Літ.: Никольский Н.М. Предание и история белорусской свадебности. Мн., 1956; Вяселле Мн., 1978.

Т. К.

БАНДАРОЎНА, гераіня аднай нар. балады, пашыранай на Беларусі і ў Украіне, а таксама ў невялікай частцы ў Літве і Польшчы. Твор прыблізна ў 18 ст. і адносіцца да старых народных песняў і танцаў. Колькасць Б. залежала ад мясцовых традыцый. Уваходзілі ў склад світы *маладой*. Гурт складалі незамужнія дзяўчаты-сваячкі, сёстры, бліжэйшыя сяброўкі. Запрашаліся ў дом засватанай пасля *Запоін*. Б. апыкалі нявесту на працягу ўсяго вясельнага абраду; дапамагалі ў падрыхтоўцы пасагу, прыбіралі ў хаце маладой, спявалі *вясельныя песні*, ствараючы адпаведны настрой. Удзельнічалі ў вясельных абрадах: хадзілі з маладой па хатах, запрашаючы на *Каравай* і на *Вяселле*: «Марыська запрашае на сватоўскі пірог!»; вілі вянок, рыхтавалі падвянечны ўбор на дзявочым вечары, суправаджалі маладую ў царкву, выкрадалі яе ў дружыны маладога перад ад'ездам з бацькоўскага дому. Адна з Б. выбіралася старшай (першай, галоўнай). Падчас вяселля яна была бліжэйшай памочніцай нявесты, падказваючы, як паводзіць сябе ў розных абрадавых сітуацыях. Старшая Б. вылучалася большым па памерах вянкам на галаве, кветкай на грудзях з левага боку; на працягу вяселля яна трымала за пазухай невялікі бохан хлеба з выявай крыжа. Выконвала абрадавыя функцыі: распявала касу маладой на пасадзе, трымала вянец над яе галавой у царкве; таргавалася з жаніхом, «прадавала» яму маладую і месца каля яе за сталом, прымала ад яго чаравікі для нявесты, прышывала кветку на шапку маладога, атрымаўшы пры гэтым благаслаўленне бацькі нявесты: «Ці ёсць тут айцец і маці славіці кветку прышыці!» – благаславі!»). Пасля гэтага старшая прышывала да шапкі кветку з най-стужкі, надзявала шапку муму і патрабавала ад дружка жанішы за працу. У адпаведнасці з вымі традыцыямі дзяўчына маг. старшай Б. два (радзей – тры) разоў.